

Олег Михайлович Щелкунов,
адвокат, партнер АО GRECO, м. Київ, Україна, e-mail: info@grecolc.law

Втрати здоров'я як складова моральної шкоди та підходи до їх оцінювання з урахуванням вартості життя

Oleh Shchelkunov

Health Loss as a Component of Moral Harm and Approaches to Assessing it in Terms of Living Cost

Анотація. Наведено аспекти визначення втрат здоров'я як складової моральної шкоди та проблематика підходів до вартості життя.

Ключові слова: моральна шкода, здоров'я, втрати здоров'я, вартість життя.

Abstract. Aspects of defining health loss as a component of moral harm and the issue of approaches to living cost are presented.

Keywords: moral harm, health, health loss, living cost.

Статтею 3 Конституції України життя і здоров'я людини визнано найвищою соціальною цінністю. У зв'язку із цим важливого значення набуває розв'язання питання відшкодування шкоди, завданої цим благам.

Відповідно до ст. 1168 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) моральна шкода, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів. Моральну шкоду, завдану смертю фізичної особи, відшкодовує її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю. Відповідно до ч. 1 ст. 1195 ЦК України фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо.

У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала, розмір відшкодування визначають, зважаючи на розмір мінімальної заробітної плати.

Тобто станом на сьогодні розмір відшкодування шкоди здоров'ю визначають, ґрунтуючись на розмірі втраченого заробітку (доходу) та додаткових витрат потерпілої особи на свої лікування й відновлення здоров'я. Проте такий підхід є вартісно необґрунтованим, оскільки розмір відшкодування найчастіше не є достатнім для компенсування завданої моральної шкоди, яка полягає в сукупності моральних і/або фізичних страждань особи, яких вона зазнала через каліцтво або інше ушкодження здоров'я.

На нашу думку, доцільно вираховувати розмір втрат здоров'я та відповідного розміру компенсації моральної шкоди за такі втрати, зважаючи на вартість (цінність) життя людини (*value of life*), методологічні підходи до визначення якої встановлено у розвинених країнах. Витрати на зниження рівня ризику обраховують у грошовій формі, а можливі наслідки від реалізації ризику — у кількості втрачених людських життів. Вирішити його можна шляхом запровадження коефіцієнта переходу — економічного еквівалента вартості життя середньостатистичної людини (далі — ВСЖ). Синонімом цієї назви є термін «вартість (ціна) ризику для здоров'я та життя населення» [1]. Найвідомішою є методика, розроблена Агентством з охорони довкілля США. Цей метод застосовують для ухвалення рішень щодо необхідності посилення екологічних вимог з позиції збереження людського життя, тобто оцінюють те, наскільки запропоновані новації сприятимуть подовженню людського життя [2]. У цьому разі розраховують вартість життя, ґрунтуючись на витратах на збереження одного життя, але в цій методиці не враховано вік, освіту, стан здоров'я, тобто ті показники, які можуть значно вплинути на оцінювання втрат здоров'я та розмір компенсації моральної шкоди індивідуально визначеній особі.

Поняття «вартість життя» відсутнє в національному законодавстві України, також не існує офіційно визнаної методики визначення вартості людського життя.

Н. О. Рингач запропонувала методику оцінювання вартості життя в Україні як економічного еквівалента вартості втраченого року життя з урахуванням ВВП на душу населення [3]. Водночас, у цій методиці не враховано середній вік населення України, процедуру дисконтування майбутніх доходів на недовжиті роки, випадковий час настання смерті (чи реалізації ризику,

пов'язаного зі втратою здоров'я). В. В. Близнюк зазначає, що є кілька методів визначення вартості людського життя: демографічний (вартість життя людини визначають на підставі балансу накопичених і спожитих нею (представником умовного чи реального покоління) матеріальних благ та послуг; метод «готовності платити» (базується на методі прямого опитування населення та відповідає суспільному уявленню щодо справедливості); оцінювання ВСЖ на основі теорії корисності (оцінюють економічний збиток від передчасного настання смертності); прибутковий метод (підґрунтям якого є сукупний дохід людини, який вона могла б заробити за все своє життя); метод дисконтування майбутніх доходів (економічний еквівалент життя середньостатистичної людини дорівнює відношенню середньодушового грошового річного доходу до середньої вірогідності смерті протягом року); витратний метод (оцінювання вартості життя людини ґрунтується на обліку матеріальних витрат на підготовку трудових ресурсів до виробничої або іншої суспільної діяльності) [4].

Вважаємо доцільним запровадження в Україні методики визначення ризиків для життя та здоров'я населення від завдання шкоди, зокрема техногенними катастрофами, іншими надзвичайними ситуаціями, у разі завдання екологічної шкоди з урахуванням наявних методик визначення вартості життя людини. Першим кроком у цьому напрямі став Указ Президента України від 23.03.2021 р. № 111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року “Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації”», яким передбачено розробити й запровадити методичні рекомендації з оцінювання ризику для здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря [5]. Згодом розроблені методичні рекомендації можна застосовувати для визначення базового розміру відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, втрат здоров'я, зважаючи на обґрунтовані економічні показники.

Нехтування показником вартості життя під час визначення розміру відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, призводить до того, що життя населення нашої країни суттєво недооцінено.

Перелік джерел посилання

1. Карташова С. С., Щетініна О. К., Канева Т. В. Підходи до оцінки вартості людського життя: світовий досвід та рекомендації використання в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 1 (35). С. 182—195. URL: <https://dse.org.ua/archive/35/12.pdf> (дата звернення: 16.02.2022).
2. Fowlie M., Knittel C. R., Wolfram C. Sacred cars? Optimal regulation of stationary and non-stationary pollution sources. *NBER working paper series*. 2008. November. № 14504. 42 p. URL: <https://www.nber.org/papers/w14504> (дата звернення: 16.02.2022).
3. Рынгач Н. А. Экономический эквивалент потерь вследствие преждевременной смертности в Украине. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2 (27). С. 39—49. URL: <https://dse.org.ua/archive/27/3.pdf> (дата звернення: 16.02.2022).
4. Близнюк В. В. Вартість людського життя: теорія та практика вимірювання. *Український соціум*. 2014. № 3 (50). С. 101—112. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2014_3_12 (дата звернення: 16.02.2022).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації»: Указ Президента України від 23.03.2021 р. № 111/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505> (дата звернення: 16.02.2022).